

## Hipnoza v kriminalistiki

Dariko Maver\*

Hipnoza je v svoji zgodovini doživljala različna obdobja uspehov in razočaranj.<sup>1</sup> Kljub temu, da jo danes v svetu vse pogosteje in uspešneje uporabljajo v analitični psihoterapiji, poročništvu, zobozdravstvu, športu in drugod, se še vedno ni povsem otresla mistike in poenostavljanja. Odpor, ki temelji deloma na nepoznavanju in deloma na strahu pred morebitnimi zlorabami in škodljivimi posledicami, je tako v javnosti kot med strokovnjaki še dokaj prisoten. Za marsikoga je hipnoza nekaj nerazumljivega in magičnega ali navadna prevara, ki jo odrski hipnotizerji izkoriščajo za zabavo lahkoverne publike.<sup>2</sup>

Ob takšnem splošnem nezaupanju do hipnoze je toliko bolj razumljivo, da so tudi številni pravni teoretiki že zgodaj zavzeli odklonilno stališče do njene uporabe pri ugotavljanju resnice v kazenskem postopku.<sup>3</sup> Pri tem so opozorili na dileme in nevarnosti, ki bi jih povzročila uporaba te psihološke tehnike v dokaznem postopku.

V zadnjem času pa se pričanja na Zahodu, pa tudi pri nas, odnos do hipnoze vendarle spremenjati, predvsem pod vplivom praktičnih prikazov njene uporabnosti in koristnosti.<sup>4</sup> Poleg psihologov, psihiatrov, zdravnikov in športnikov so se za hipnozo ponovno pričeli zanimati tudi kriminalisti. Tako se je zlasti v angloameriški strokovni kriminalistični literaturi pojavilo večje število člankov o »preiskovalni hipnozi«,<sup>5</sup> »forenzični hipnozi«<sup>6</sup> ali »hipnozi v kazenskem pravosodju«.<sup>7</sup> Medtem ko se je nekdanj govorelo o hipnozi le kot o sredstvu za »odstranitev zavestne cenzure«<sup>8</sup> pri obdolžencu ali priči (torej kot o nekakšnem »detektorju laži«), so jo sedaj pričeli uporabljati za izboljšanje spomina pri dobro-

namernih pričah ali žrtvah. Znano je namreč, da priča ali žrtev kaznivega dejanja zaradi razburjenja, šoka, jeze, straha, nepazljivosti ali podzavestnih motivov, dostikrat pozabi podrobnosti dogodka, raziskave pa kažejo, da se pod vplivom hipnoze teh okoliščin ponovno lahko spomni. Preiskovanje s hipnozo se je zlasti razširilo v ZDA, kjer so za tovrstno dejavnost usposobili že okoli deset tisoč policistov.<sup>9</sup>

Kot vsaka novost, ki si skuša utreti pot v kriminalistiko, je tudi hipnoza naletela na različne odzive. Kritiki ji zlasti očitajo neobjektivnost in pravno nedopustnost, zagovorniki pa opozarjajo na številne primere, ko so prav z njeno uporabo odkrili storilca oziroma ugotovili resnico. Ne glede na to, da je naš kazenski postopek drugačen od ameriškega in da lastnih izkušenj s hipnozo kot sredstvom za osvežitev spomina še nimamo, je novost vendarle vredna pozornosti.

### 1. Kaj je hipnoza

Znane so številne teorije o hipnozi (npr. patološka, psihoanalitična, teorija spanja, igranja vlog, disociacije, teorija hipersugestibilnosti itd.),<sup>10</sup> ki pa vendarle ne dajejo celovite in izčrpane razlage tega psihičnega pojava.<sup>11</sup> Vsaka od teorij je močno odvisna od nekega posebnega vidika hipnoze, za katerega se je zanimal tvorec posamezne teorije.<sup>12</sup> Po mnenju nekaterih piscev je hipnoza kot znanstvena panoga še vedno na začetku svojega razvoja.<sup>13</sup> Ob pomanjkljivosti teoretičnih razlag pa stopa v ospredje njena praktična vrednost in uporabnost, ki je bila dokazana na številnih področjih, med drugim tudi pri preiskovanju kaznivih dejanj.

Za kriminalistične namene lahko hipnozo opredelimo kot »spremenjeno stanje zavesti, ki obsega usmerjeno pozornost, povečano sposobnost zaznavanja in koncentracije in ga je mogoče doseči pri večini subjektov, ki imajo za to primerno motivacijo in odnos«.<sup>14</sup> Gre torej za močno psihično koncentracijo, dosti večjo, kot jo običajno lahko doseže subjekt v normalnem stanju, ter povečano sugestibilnost, ob istočasni fizični

\* Dariko Maver, magister prava, raziskovalni sodelavec, Inštitut za kriminologijo, Trg Osvoboditve 11, Ljubljana.

<sup>1</sup> Bras, S.: Hipnoterapija, str. 252.

<sup>2</sup> Prav tam, str. 262.

<sup>3</sup> Pri nas npr.: Kobe, Bayer, Marković, Damaška, Aleksić idr.

<sup>4</sup> O tem priča tudi 2. evropski kongres o hipnozi, ki ga je od 12.—18. 5. 1980 v Dubrovniku organiziralo slovensko društvo za klinično in eksperimentalno hipnozo. Glej: Pajntar idr.: Hypnosis in Psychotherapy and Psychosomatic Medicine.

<sup>5</sup> Npr. Reiser, M.: Handbook of Investigative Hypnosis.

<sup>6</sup> Npr. Howard in Ashward: Some Problems of Evidence..., str. 469.

<sup>7</sup> Npr. Stratton, J.G.: The Use of Hypnosis in Law Enforcement.

<sup>8</sup> Bayer, V.: Jugoslovansko krivično procesno pravo, knj. 2, s. 109, op. 27.

<sup>9</sup> Sumljiva hipnoza, Delo, 13. 3. 1982, str. 8.

<sup>10</sup> Glej: Bras, str. 263—276, Džihvan, str. 32—72, Chertok, str. 30—70 idr.

<sup>11</sup> Džihvan, B.: Sugestija i hipnoza, str. 32.

<sup>12</sup> Bras, str. 263.

<sup>13</sup> Stratton: The Use of Hypnosis in Law Enforcement..., str. 400.

<sup>14</sup> Reiser: Handbook of Investigative Hypnosis, str. 30.

sprostitvi. Čeprav nekateri menijo, da se subjekt pod hipnozo zaveda dogajanja okoli sebe, da lahko štiti svoje interese in je sposoben stanje hipnoze po svoji volji tudi prekiniti,<sup>15</sup> se zdi takšno stališče nekoliko pretirano, saj hipnotizer lahko s sugeriranjem napačnih dejstev povzroči izjavo ali dejanje subjekta, ki ga ta sicer ne bi storil.

## 2. Hipnoza in spomin

Osrednje vprašanje v zvezi z uporabo hipnoze pri preiskovanju kaznivih dejanj je, ali se subjekt pod vplivom hipnoze zares lahko spomni dogodkov bolj podrobno in bolj zanesljivo kot v navadnem nehipnotičnem stanju.

Spominjanje je, preprosto rečeno, duševni proces obnavljanja preteklih mentalnih in motoričnih izkušenj.<sup>16</sup> Spomin je neke vrste predstava, v kateri se prejšnje zaznave obnovijo, prepoznajo in istovetijo glede na prostor in čas.<sup>17</sup> Obstajajo številne teoretične razlage nastajanja in ohranjanja spominskih sledov, vendar jih na tem mestu zaradi preobširnosti ne bomo omenjali. Treba pa je vendarle reči, da je primerjanje spominjanja z delovanjem občutljivega zapisovalnega stroja, ki beleži vsak doživljanje od rojstva dalje in s pomočjo katerega je mogoče tak dogodek vedno znova priklicati v spomin,<sup>18</sup> dosti poenostavljena in nepopolna razlaga.

Čeprav je spominjanje tesno povezano in odvisno od sposobnosti, motiviranosti, pozornosti in drugih lastnosti zaznavanja, nas v zvezi s hipnozo zanima predvsem pojav pojemanja spomina. Spomin na pretekle dogodke se namreč s časom spreminja: obledeva, postaja nejasen, se poenostavlja, domišljija pa maši vrzeli z drugimi vsebinami ipd.<sup>19</sup> Tudi zato so izjave očividcev v kazenskem postopku dostikrat nepopolne ali nezanesljive. Včasih pa se pojavlja še motivirano pozabljanje, ki skrbi, da se človek neprijetnih stvari ne spomni.<sup>20</sup> Tovrstno pozabljanje je zlasti pomembno pri nekaterih žrtvah in pričah kaznivih dejanj.

Nekatere eksperimentalne psihološke raziskave so dokazale, da se človek pod vplivom hipnoze spomni stvari, ki se jih drugače ne bi spomnil. Tako se npr. lahko obudi spomin do nežnih otroških let, v prvo ali drugo leto življenja, česar se normalno noben človek ne more spomniti.<sup>21</sup> Regresija, ki nastopi v hipnotičnem stanju je resnična, zato postane celotno vedenje in doživljanje hipnotizirane osebe prilagojeno dobi, v katero je bila s hipnozo spravljena.<sup>22</sup> Ta postopek se koristno uporablja v analitični psihoterapiji za ugotavljanje in odstranjevanje psihičnih motenj, ki so nastale zaradi neprijetnih in motečih dogodkov, ki so bili odrinjeni v podzavest (in zato »pozabljeni«). S ponovnim doživljanjem travmatičnega položaja in ustreznimi psihoterapevtskimi metodami je takšno psihično motnjo mogoče odpraviti.<sup>23</sup> V tem pa je tudi točka, kjer se stikajo interesi psihoterapevtov in preiskovalcev, če gre za žrtev ali pričo kaznivega dejanja.

Mnenja strokovnjakov si nasprotujejo glede vprašanja, ali se hipnotizirana oseba točneje spomni dogodka, ki ga je videla ali doživela. Posamezne kriminalistične izkušnje takšno mnenje potrjujejo. Znani so številni primeri, ko je priča ali žrtev podrobno opisala storilca ali druge okoliščine dejanja, česar pred tem ni mogla storiti.<sup>24</sup> Tudi poskusi psihiatrov kažejo, da je mogoče obuditi spomin na dogodke, po katerih je pri subjektu prišlo do retrogradne amnezije.<sup>25</sup> Ta je lahko nastala zaradi cerebralnih poškodb ali zaradi opitosti.<sup>26</sup> Tovrstni poskusi potrjujejo hipotezo, da poteka zaznavanje in pomnjenje tako na zavestni kot na podzavestni ravni.<sup>27</sup> Če torej priča iskreno izjavi, da se podrobno dejanja ne spominja, to še ne pomeni, da le-teh zares ni zaznala. Presenetljive so tudi ugotovitve, da se pod vplivom hipnoze lahko pacient, ki je bil v času operacije v globoki anesteziji, spomni dogodkov in pogovora zdravnikov med operacijo.<sup>28</sup>

<sup>21</sup> Trstenjak, A.: Oris sodobne psihologije, knjiga 1, str. 416.

<sup>22</sup> Džihan, B.: str. 122 in dalje.

<sup>23</sup> Chertok, L.: Hipnoza, str. 136 idr., Bras, str. 334 in dalje.

<sup>24</sup> Podroben opis primera glej: Reiser, Handbook of ..., str. 189—222.

<sup>25</sup> Remic, M.: Hypnotic Memory Retrieval and Investigative Hypnosis.

<sup>26</sup> Howard in Ashward, str. 473.

<sup>27</sup> Reiser, M.: Handbook of Investigative Hypnosis, str. 8.

<sup>28</sup> Howard in Ashward, str. 473, podobno Remic, M.: V pilotovi kabini vse o.k., Nedeljski dnevnik, 27. 7. 1980.

<sup>15</sup> Prav tam, str. 34.

<sup>16</sup> Šali, B.: Osnove psihologije, str. 49.

<sup>17</sup> Trstenjak, A.: Oris sodobne psihologije, knjiga 1, str. 414.

<sup>18</sup> Tako npr. Reiser, Handbook of Investigative Hypnosis, str. 8.

<sup>19</sup> Trstenjak, A.: Oris sodobne psihologije, knjiga 2, str. 639.

<sup>20</sup> Prav tam, knjiga 1, str. 425.

Nekatere raziskave (primerjalne) so pokazale, da se skupina oseb, ki so bile izprašane v hipnozi, bolje spominja podrobnosti dogodka kot primerjalna skupina, ki ni bila hipnotizirana.<sup>29</sup> Pri tem so ugotovili, da so se hipnotizirane osebe lažje koncentrirale na dogodek (simuliran prepir na parkirnem prostoru in dogajanje v čakalnici), ga opisale bolj podrobno in bolj plastično ter ga tudi dlje ohranile v spominu.<sup>30</sup>

Po drugi strani pa posamezni strokovnjaki ugotavljajo, da izjave in opisi hipnotiziranih oseb niso zanesljivi, saj so preveč podvrženi sugestivnemu vplivu hipnotizerja. Tako so v neki raziskavi hipnotizirani udeleženci napravili dosti več napak na sugestivna vprašanja kot nehipnotizirana primerjalna skupina, pri odgovorih na objektivno zastavljena vprašanja niso bili nič točnejši, ob tem pa so bili glede točnosti svojih odgovorov prav tako prepričani v njihovo pravilnost kot primerjalna skupina.<sup>31</sup> Včasih hipnotizirani podzavestno olepša dogodke ali si zmišljuje neobstoječe stvari, drugič pa to stori zato, da bi zadovoljil zahteve hipnotizerja.<sup>32</sup>

Iz povedanega lahko sklenemo, da ima hipnoza dokaj pomemben vpliv na spominjanje, saj marsikdaj omogoča spominjanje preteklih dogodkov, ki so spravljeni v človekovi podzavesti. Pri tem pa ne gre zanemariti opozoril, da lahko pride do pomot in izmišljanj, zlasti še v primeru sugestivnih vplivov hipnotizerja.

### 3. Povzročitev hipnotičnega stanja

V nasprotju s splošnim prepričanjem se je mogoče osnovnih prijemov povzročanja hipnotične indukcije hitro naučiti. Pri povprečno inteligentnih osebah sta za učenje potrebni le ena ali dve uri.<sup>33</sup> Kljub temu pa ne more vsakdo uporabljati hipnoze, saj je poleg poznavanja tehnike potrebna še določena osebnostna struktura,<sup>34</sup> zlasti samozavest in odločnost, ki vzbudi v pacientu zaupanje in željo, da bi bil hipnotiziran.<sup>35</sup>

<sup>29</sup> Jaffe, J.: Hypnosis — its use and limitations in police and criminal investigations, str. 236/237.

<sup>30</sup> Prav tam, str. 237.

<sup>31</sup> Putnam, B.: Some Precautions Regarding the Use of Hypnosis in criminal investigations, str. 63.

<sup>32</sup> Stratton, J.: str. 405.

<sup>33</sup> Reiser, str. XVI.

<sup>34</sup> Zelo malo uspeha pri hipnotiziranju je imel tudi S. Freud, čeprav je samo tehniko povzročanja hipnotičnega stanja dobro poznal.

<sup>35</sup> Bras, str. 303.

Bolj pomembno kot povzročanje hipnoze je nadaljnje delo s hipnotizirano osebo. Zaradi nestrokovne, neetične ali nepravilne uporabe hipnoze lahko nastanejo škodljive posledice za hipnotizirano osebo, ali pa to vpliva na objektivnost rezultatov. Nekateri pisci zato zahtevajo, da opravlja hipnozo vedno le strokovno usposobljen zdravnik.<sup>36</sup>

Pri uporabi hipnoze v kriminalistične namene pa je potrebno, da obvlada hipnotizer tudi osnove kriminalistične taktike. Preiskovalna hipnoza je namreč posebna veja hipnoze, ki terja določeno posebno znanje tudi pri tistih, ki postopek hipnotiziranja sicer že poznajo.<sup>37</sup> Po nasprotni poti pa so krenili v ZDA, kjer so raje policiste šolali v uporabi hipnoze kot pa zdravnike in psihiatre v kriminalistiki. Šolanje je trajalo tri dni, obsegalo pa je teoretično in praktično stran preiskovanja s hipnozo. Poročajo o dobrih uspehih.<sup>38</sup>

Do določene stopnje je mogoče hipnotizirati vsakega človeka, ki se hipnozi ne upira, le okoli 10—20 % subjektov pa je mogoče spraviti v globoko hipnozo.<sup>39</sup> Za uspešno izboljšanje spomina je potrebno, da subjekt doseže lažjo do srednjo stopnjo hipnoze.<sup>40</sup> Med prebivalstvom (v ZDA) je mogoče okoli 95 % ljudi spraviti v lažjo, okoli 55 % pa v srednjo stopnjo.<sup>41</sup> Verjetnost, da bo uporaba hipnoze v preiskovalne namene uspešna, je torej velika.<sup>42</sup>

### 4. Dosedanja uporaba hipnoze v kriminalistiki

Hipnoza je razmeroma pozno prodrla v kriminalistično prakso. Podobno kot pri drugih kriminalističnih metodah je bilo tudi tukaj potrebno večje število hudih kaznivih dejanj, ki so pritegnila javnost in strokovnjake in ki so jih uspešno razrešili z uporabo nove metode. Tako si je hipnoza pridobila ugled in zaupanje. Prvi primeri uspešne uporabe hipnoze segajo v petdeseta leta našega stoletja,<sup>43</sup> kljub temu pa tedanji čas še ni bil naklonjen preiskovanju s hipnozo.

<sup>36</sup> Stratton, str. 405.

<sup>37</sup> Reiser, str. XVII.

<sup>38</sup> White, J., idr.: Training Officers in Investigative Hypnosis, str. 96.

<sup>39</sup> Džihan, str. 27, Jaffe, str. 233.

<sup>40</sup> Reiser, str. 101.

<sup>41</sup> Prav tam, str. 46 in 100.

<sup>42</sup> Nasprotnega mnenja je npr. Petrović, T.: Hipnoza in njena uporabnost v kazenskem postopku, str. 21.

<sup>43</sup> Reiser, str. XIV.

In tako so prvi večji poskusi uvajanja hipnoze v kriminalistično prakso nastali šele v začetku sedemdesetih let.

Pionirsko delo na tem področju je opravil dr. Martin Reiser, ki je leta 1976 pri policiji mesta Los Angeles ustanovil Inštitut za hipnozo v kazenskem pravosodju (Law Enforcement Hypnosis Institute).<sup>44</sup> Od tedaj dalje se je hipnoza širila po ZDA. Danes jo uporabljajo skoraj vsi večji policijski oddelki v ZDA ter zvezni preiskovalni urad (FBI),<sup>45</sup> od drugih držav pa, kolikor nam je znano, policije Velike Britanije in Izraela.<sup>46</sup>

Strokovnjaki za preiskovalno hipnozo so soglasni, da je mogoče metodo uporabiti le pri žrtvah in pričah hujših kaznivih dejanj, ki prostovoljno privolijo v to, da bodo hipnotizirane.<sup>47</sup> Hipnozo uporabijo šele tedaj, ko so izčrpane vse druge možnosti zbiranja podatkov o dejanju. Na osumljencu ali obdolžencu je prepovedano uporabljati hipnozo, razen v izjemnih primerih, ko bi bilo mogoče le na ta način ugotoviti nedolžnost obdolženega in se le-ta z uporabo hipnoze strinja.<sup>48</sup>

Namen hipnotiziranja je dobiti podatke o dejanjih, ki se jih oseba v budnem stanju ne spominja. To so lahko:<sup>49</sup> opis vozila, ki je bilo uporabljeno pri kaznivem dejanju (vrsta, barva, registrska številka ipd.); Število oseb, vpletenih v dejanje, in njihov opis; opis kraja dejanja; opis poteka dogodka; opis orodja in orožja, ki je bilo uporabljeno ipd.

Hipnozo navadno uporabljajo pri hujših kaznivih dejanjih, zlasti še tedaj, ko je žrtev ali priča doživela hujši psihični šok. Tako npr. pri umorih, hujših telesnih poškodbah, ropih, avtomobilskih nesrečah s smrtnim izidom in pobegom, še posebej pa pri posilstvih<sup>50</sup> (in drugih spolnih kaznivih dejanjih) in terorističnih dejanjih.

Podatki, ki jih dobijo s hipnozo, imajo predvsem orientacijski pomen za nadaljnje poizvedbe. Hipnoza ni razkrivalec laži, zato je treba vse

<sup>44</sup> Prav tam, str. XVI.

<sup>45</sup> FBI je pričel uporabljati hipnozo leta 1976, Douce, R. G.: Hypnosis: A Scientific Aid in Crime Detection, str. 61.

<sup>46</sup> Glej: Krosney, S.: Israeli Police keep pace with newest Detection Devices, str. 35, in Jeffe, 1980, str. 238.

<sup>47</sup> Haward, str. 472, Stratton, str. 399, White, str. 97 itd.

<sup>48</sup> Haward, str. 473 (za zagotovitev alibija).

<sup>49</sup> Aussant, G.: Hypnosis and the Police, str. 131.

<sup>50</sup> Scott, E. M.: Hypnosis in Criminal Psychiatry, str. 12.

dobljene podatke preveriti z materialnimi dokazi, podobno kot pri navadnem zaslišanju.<sup>51</sup> Preiskovanje s hipnozo je lahko tudi v korist osumljenca, kar potrjujejo nekateri primeri iz prakse.<sup>52</sup>

Strokovnjaki uporabljajo pri razgovoru različne tehnike hipnoze. Najpogosteje in najučinkoviteje se uporablja tako imenovana TV tehnika.<sup>53</sup> Pri njej se subjektu, ki je že v hipnotičnem stanju, sugerira, da sedi pred televizijskim zaslonom in gleda film o kritičnem dogodku. Tako ponovno doživlja celotno dogajanje (čeprav le kot »priča« dogodka) in ga lahko podrobno opiše. Film, ki ga v hipnozi »gleda« subjekt je mogoče na kritičnih mestih upočasniti, zaustaviti, zavrteti naprej ali nazaj, sliko povečati ipd.<sup>54</sup> Subjekt si tako lahko v miru in pazljivo ogleduje dogajanje, ne da bi bil zaradi tega psihično prizadet.

Uporabljajo se tudi druge tehnike za ponovno doživljanje dogodka.<sup>55</sup> Pri njih se oseba povrne v čas pred dogodkom in osebno podoživlja dogajanje. Terapevti se pri tem izogibajo najbolj kritičnim ali neprijetnim trenutkom (zlasti pri spolnih kaznivih dejanjih), vendar ugotavljajo, da ima ta postopek posebno terapevtsko vrednost, saj se pri tem pri pacientu odpravijo psihične motnje, strah, napetost in depresivnost, ki so bile posledice dogodka.<sup>56</sup>

Preiskovanje s hipnozo, razen v ameriški zvezni državi (Oregon), še ni pravno dovoljeno.\* Kljub temu pa obstaja vrsta internih policijskih predpisov, ki določajo pogoje za uporabo hipnoze. Med njimi zlasti poudarjajo tele:<sup>57</sup> pismena privolitev priče ali žrtve; predhodno dovoljenje predstojnika in razgovor s psihiatrom ali psihologom; celoten postopek mora biti posnet na magnetofonski trak; hipnoze ne sme opravljati policist, ki sodeluje pri preiskovanju primera; pred začetkom hipnotiziranja je treba subjektu razložiti celoten postopek itd.

Doslej se je hipnoza izkazala za dovolj učinkovito sredstvo, da je opravičila svoj obstoj v kriminalističnem preiskovanju. Pri policiji mesta New York, kjer hipnozo uporabljajo od leta 1976 dalje, so v 70 % primerov prišli do novih in

<sup>51</sup> Haward, str. 475.

<sup>52</sup> Glej primere, ki jih opisujejo: Reiser, 1980, str. 185, Scott, str. 14, Jeffe, 1980, str. 238.

<sup>53</sup> Reiser, 1980, str. 158 in dalje, in 1978, str. 30.

<sup>54</sup> Prav tam, glej tudi: Aussant, str. 131.

<sup>55</sup> Reiser, 1978, str. 31.

<sup>56</sup> Jaffe, 1980, str. 238.

\* Glej op. 68.

<sup>57</sup> White, str. 97, Millwee, Sc.: The Hypnosis Unit in Today's Law Enforcement, str. 67, 68.

uporabnih podatkov.<sup>58</sup> FBI je uporabil hipnozo pri 50 primerih, uspešnost uporabe pa je bila 60%.<sup>59</sup> Najpopolnejši so bili podatki o učinkovitosti uporabe hipnoze pri policijskem oddelku mesta Los Angeles. V letih od 1975 do 1978 so uporabili hipnozo pri 348 kriminalističnih primerih, pri čemer so dobili nove podatke v 79 % primerov.<sup>60</sup> Pri teh je bilo mogoče v času raziskave preveriti njihovo resničnost pri 151 primerih (z dodatnimi informacijami, materialnimi dokazi ipd.). Izkazalo se je, da so bili podatki v 90 % primerov resnični!

Javnost programov s preiskovalno hipnozo ni obsodila. V enem primeru so ugotovili, da so tudi sredstva javnega obveščanja povsem nevtralnno poročala o hipnozi in da ni bilo negativnih odzivov na program.<sup>61</sup> Treba pa je opozoriti, da je takšno stališče javnosti v ZDA in da bi v Evropi verjetno naleteli na drugačen odziv.

Na kratko bomo prikazali nekaj primerov uspešne uporabe hipnoze.<sup>62</sup> Neuspešnih primerov v literaturi nismo zasledili.

**1. primer:**<sup>63</sup> Pri preiskovanju nekega umora je priča izjavila, da je v kritičnem času videla sumljivo vozilo, v katerem so bili trije mladoletniki. Vedela je, da gre za vozilo znamke Datsun in si zapomnila dve številki z registrske tablice. V hipnozi je priča navedla večje število podrobnosti o vozilu in točno številko na registrski tablici. Ko so odkrili vozilo storilcev, so ugotovili, da so bile vse navedbe priče (razen ene malenkosti) povsem točne. Storilci so priznali dejanje.

**2. primer:**<sup>64</sup> Trije maskirani storilci so leta 1976 v Kaliforniji ugrabili šolski avtobus s 26 učenci, jih odpeljali in v starem tovornjaku zakopali v zemljo. Učenci so se srečno rešili, vendar nihče ni vedel povedati kaj o storilcih. Policisti so uporabili hipnozo in ob uporabi TV tehnike se je šofer avtobusa spomnil registrske številke vozila, ki so ga uporabljali ugrabitelji. Storilce so na podlagi tega podatka prijeli in kasneje so priznali dejanje.

**3. primer:**<sup>65</sup> Dekle, ki je bilo posiljeno, je za dejanje obtožilo svojega fanta. Storilca sicer ni videla, vendar je bila prepričana, da je bil on.

<sup>58</sup> Jaffe, *Hypnosis*, str. 73.

<sup>59</sup> Prav tam, str. 74.

<sup>60</sup> Reiser, 1980, str. 184.

<sup>61</sup> White, str. 98.

<sup>62</sup> Glej tudi Revijo za kriminalistiko in kriminologijo, 1978, št. 3, str. 215.

<sup>63</sup> Reiser, 1980, str. 184.

<sup>64</sup> Reiser, 1980, str. 186.

<sup>65</sup> Scott, str. 14.

Fant je v dokaz nedolžnosti pristal na preizkušnjo z razkrivalcem laži, vendar je ta potrdil sum, da je prav on storilec. Pod hipnozo se je dekle spomnilo nekaterih podrobnosti o storilcu (njegovih rok in hlač), ki so izključevale možnost, da bi bil to njen fant.

**4. primer:**<sup>66</sup> Trije storilci so posilili 19-letno dekle ter jo hudo poškodovali. Policistom ni vedela povedati veliko o storilcih. Uporabili so hipnozo in dekle je točno opisala storilce, njihova imena in druge podrobnosti. Skice vseh treh storilcev, ki so jih naredili po njenem opisu, so bile izredno podobne njihovi pravi podobi. Vsi trije so kasneje priznali dejanje.

**5. primer:**<sup>67</sup> Detektiv je slučajno prisostvoval oboroženemu ropu. Zaradi pomanjkljivega spomina je pristal na hipnozo. V njej je podal podroben opis vozila, njegovo registrsko številko, opis storilca ter je v dveh in pol minutah napravil skico storilca, za katero je navadno potrebno 30—45 minut.

Ti primeri kažejo, da je hipnoza v kriminalističnem preiskovanju, vsaj v posameznih primerih, izpolnila pričakovanja preiskovalcev.

## 5. Procesnopravni vidiki hipnoze

Medtem ko so pri tujih piscih stališča do uporabe hipnoze v preiskovalne namene še dokaj enotna, pa nastajajo precejšnja nesoglasja glede njene uporabe v dokaznem postopku. Ameriška in britanska sodišča so v nekaterih primerih dokazovanje s hipnozo priznala, v drugih pa zavrnila.<sup>67a</sup> Edini zakon, ki v določenih okoliščinah dovoljuje dokazovanje s hipnozo, je sprejela ameriška država Oregon.<sup>68</sup>

Hipnoza se je na različne načine pojavljala v dokaznem postopku. V kazenski zadevi Država proti Nebb<sup>69</sup> je obtoženi v hipnozi pričal na so-

<sup>66</sup> Reiser, 1980, str. 189. Sledi podroben zapis razgovora z dekletom v hipnozi, priložene so tudi skice osumljencev in njihove fotografije.

<sup>67</sup> Millwee, str. 70.

<sup>67a</sup> Pred kratkim so sodišča treh ameriških zveznih držav Kalifornije, Arizone in Minesotte, zavrnila uporabo hipnoze, Delo, 3. 4. 1982.

<sup>68</sup> H. B. 3125 (Oregon) postavlja kot pogoj za uporabo hipnoze, mesmerizma ali kakšne druge podobne metode pri dokazovanju, obvezno snemanje celotnega postopka na videorekorder ali magnetofonski trak, pri čemer mora biti posnetek dostopen nasprotni stranki v postopku. V drugem delu pa predpisuje obveznost opozoriti subjekt pred postopkom hipnotiziranja na prostovoljnost in nekatere druge podrobnosti. Glej Reiser, M., 1980, str. 139/140.

<sup>69</sup>, <sup>70</sup> Prav tam, str. 134.

dišču. Tožilec je upošteval tako pridobljene podatke o dogodku in omilil obtožbo. V zadevi Regin proti Pitt<sup>70</sup> pa je sodišče dovolilo, da so obtoženca predhodno hipnotizirali in mu sugerirali posthipnotično hipermnemizijo. Obtoženec je zatem pričal v budnem stanju, sodišče pa je njegovo izjavo upoštevalo. Sodišča so večkrat upoštevala izjave, ki so jih priče v hipnozi dale preiskovalcem.<sup>71</sup> Tudi nekateri pisci zagovarjajo dokazno vrednost izjave, ki so jo priče dale v hipnozi, vendar opozarjajo na nekatere nujnosti, zlasti na to, da morata biti obe strani predhodno obveščeni o zasliševanju v hipnozi, in da sta pri tem lahko prisotni.<sup>72</sup> V izjemnih primerih se uporabi hipnoza tudi pri obtožencu, če sam to zahteva, saj »bi bilo nepravilno obtoženemu zanikati pravico do uporabe te zdravstvene oziroma psihiatrične metode.«<sup>73</sup>

Nasprotniki hipnoze opozarjajo zlasti na njeno nezanesljivost. Oseba, ki je pod vplivom hipnoze, se kaj lahko izmišlja podatke, da bi tako zavestno ali podzavestno izpolnila pričakovanja hipnotizerja.<sup>74</sup> Vsaka najmanjša sugestija je pri tem lahko usodna za objektivnost spomina. Nevarnost je še toliko večja, saj je priča ali žrtev po hipnozi lahko prepričana, da je vse tisto, kar je bila videla in doživela v hipnotičnem stanju, zares resnično, in je pripravljena o tem v najboljši veri tudi pričati na sodišču.

Nekateri tudi menijo, da spomin pod vplivom hipnoze ni točnejši kot sicer.<sup>75</sup> Pri tem upravičeno poudarjajo, da izjava v hipnozi ni nujno resnična, zato nikakor ne more biti glavni dokaz v kazenskem postopku. Znani so primeri sodnih obravnav v ZDA, v katerih so obtoženca spoznali za krivega izključno na podlagi izjave pod hipnozo.<sup>76</sup>

Naši pravni teoretiki odločno odklanjajo uporabo hipnoze v kazenskem postopku. Tako jo je že leta 1957 zavrnil Kobe, skupaj z narkoanalizo in drugimi tehnikami, ki pomenijo vdor v človekovo intimnost.<sup>77</sup> Pisec meni, da je uporaba tovrstnih tehnik v nasprotju s temeljnimi načeli kazenskega postopka, zato »jih ne more sankcionirati niti privolitev prizadete osebe (obdolženca

ali priče)«. <sup>78</sup> Tudi Bayer meni, da uporaba hipnoze pri zasliševanju obdolženca ne more biti dovoljena.<sup>79</sup> Kljub temu pa v izjemnem primeru, ko je namen hipnoze odstraniti posthipnotično amnezijo pri obdolžencu, uporabo hipnoze vendarle dopušča. Med našimi pisci tudi Marković<sup>80</sup> in Aleksić<sup>81</sup> zavračata uporabo hipnoze. (Podobno je tudi stališče Vasiljevića glede narkoanalize.)<sup>82</sup>

Skupna značilnost večine navedenih jugoslovanskih pravnih teoretikov glede uporabe hipnoze v kazenskem postopku je predvsem ta, da jo obravnavajo predvsem z vidika prisile do obdolženca in kršenja tako njegove osebne integritete kot tudi procesne pravice do zavestne in prostovoljne obrambe. Hipnoza se šteje za sredstvo za razbijanje obrambe obdolženca oziroma za odstranjevanje njegove zavestne cenzure. Pri tem ostaja vprašanje zanesljivosti te metode odprto oziroma je šele drugotnega pomena.<sup>83</sup> Prav tako se stališča nanašajo predvsem na uporabo hipnoze pri obdolžencu, manj pa pri pričah in žrtvah.<sup>84</sup> Na splošno je mogoče reči, da obravnavajo naši pisci problematiko uporabe hipnoze iz drugega zornega kota, kot smo jo prikazali doslej. To je tudi razumljivo, saj je uporabljanje hipnoze v preiskovalne namene novejšega datuma.

Nedvomno se je strinjati s stališčem, da je uporaba hipnoze pri zasliševanju obdolženca po našem zakonu o kazenskem postopku prepovedana. To je jasno razvidno iz člena 218/8 ZKP.<sup>85</sup> Z uporabo hipnoze bi se lahko vplivalo na voljo obdolženca in kršilo njegovo pravico do svobodne in prostovoljne obrambe. Vendar pa se zastavlja vprašanje, kaj v primeru, če bi bila uporaba hipnoze izključno v konist obdolženca in če obdolženec sme zahtevati zaslišanje (ali samo razgovor) v hipnotičnem stanju? V mislih imamo položaj, ko se obdolženec ne bi mogel spomniti pomembnih dejstev, ki bi bila v njegovo konist (npr. obdolženec ve, da je bil v času

<sup>78</sup> Prav tam, str. 302.

<sup>79</sup> Bayer, str. 109 in 110, op. 27.

<sup>80</sup> Marković, T.: Suvremena tehnika istraživanja krivičnih djela, s. 521.

<sup>81</sup> Aleksić, Kriminalistika, str. 273.

<sup>82</sup> Vasiljević: Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, str. 306.

<sup>83</sup> Omenja ga le Marković, str. 521 in v širšem smislu tudi Bayer, ko govori o razkrivalcu laži, str. 98.

<sup>84</sup> O tem govori le Petrović, str. 29.

<sup>85</sup> Člen 218/8 ZKP: »Protiv obdolžencu se ne smejo uporabiti sila, grožnja ali druga podobna sredstva, da bi se dosegla kakšna njegova izjava ali priznanje.«

<sup>71</sup> Prav tam.

<sup>72</sup> Npr. Haward in Ashward, str. 484.

<sup>73</sup> Prav tam, str. 483.

<sup>74</sup> Stratton, str. 405, Putnam, str. 63 idr.

<sup>75</sup> Sumljiva hipnoza, str. 8.

<sup>76</sup> Putnam, str. 64.

<sup>77</sup> Kobe, P.: Nekaj misli o ugotavljanju resnice v kazenskem postopku in o metodah za izvajanje osebnih dokazov, str. 302.

dejanja neke drugje, ne more pa se spomniti, kje; obdolženec ve, da je nedolžen, vendar se podrobnosti — morda zaradi takratne opitosti — ne more spomniti itd.), številni drugi indici in dokazi pa dajejo utemeljen sum, da je prav on storilec kaznivega dejanja. Če v takšnem primeru potegnemo analogijo s situacijo, ki jo omenja Bayer (odstranitev posthipnotične amnezije), bi vendarle kazalo tudi tukaj dovoliti uporabo hipnoze, seveda ob vseh procesnih garancijah, ki jih zakon predvideva.

Zasliševanje priče ali žrtve kaznivega dejanja s pomočjo hipnoze se prav tako zdi vprašljivo. Zakon o kazenskem postopku v členu 259/3 sicer prepoveduje uporabo zdravniških posegov ali sredstev, ki bi vplivala na voljo obdolženca ali prič pri izpovedovanju, vendar pri uporabi hipnoze za izboljšanje spomina ne gre toliko za »vplivanje na voljo po izpovedovanju« kot za pomoč pri spominjanju na pretekli dogodek. Volja subjekta ob pravilni uporabi hipnoze pri tem ni omejena, zato priča, če hoče, prav tako lahko laže tudi v hipnozi.<sup>86</sup> Bolj se nam zdi vprašljiva zanesljivost podatkov, pridobljenih v hipnozi. Izmišljanje (hoteno ali nehoteno, zavestno ali podzavestno), ki se zlasti pri sugestivnih vprašanjih lahko pojavi, je lahko resna nevarnost za ugotavljanje resnice. Kot kažejo izkušnje iz angloameriške sodne prakse, se kaj lahko zgodi, da postane pričanje osebe, ki so jo hipnotizirali, glavno in najpomembnejše dokazno gradivo. Obstaja nevarnost, da sodniki pripisujejo hipnozi večjo dokazno vrednost kot navadni izjavi prič.<sup>87</sup> Pri tem je treba opozoriti tudi na različne možnosti zlorab, do katerih bi lahko prišlo ob nekritični, nepazljivi ali neetični uporabi hipnoze. Iz vseh teh razlogov menimo, da je uporaba hipnoze pri zaslišanju žrtev ali prič (razen v podobnih položajih, kot smo jih omenili pri obdolžencu) v našem kazenskem sistemu nesprejemljiva.

Zastavlja se še vprašanje možnosti uporabe hipnoze pri tistih kriminalističnih opravilih, ki jih storijo organi za notranje zadeve po 151. členu ZKP. Kriminalisti morajo storiti potrebno, da se odkrije storilec kaznivega dejanja in da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz. V zvezi s tem lahko opravijo vrsto dejanj, ki jih omenja 151. člen ZKP. Med njimi hipnotiziranje žrtve ali priče dejanja ni omenjeno. Če bi izhajali iz stališča, da je prepovedano vse, kar ni izrecno

dovoljeno,<sup>88</sup> bi bilo očitno prepovedano uporabljati tudi hipnozo.

Ob tem se vsiljuje primerjava z uporabo razkrivalca laži (t. i. lie-detector). Kakor je teorija uporabo tega sredstva v kazenskem postopku zavrnila, pa je praksa vendarle segla po njem in ga uspešno uporabljala kot orientacijsko metodo za nadaljnje poizvedbe.<sup>89</sup> Čeprav izidi, pridobljeni z razkrivalcem laži, nimajo dokazne vrednosti, so vendarle posebnega pomena za vodenje preiskovanja.<sup>90</sup> Tudi za uporabo te metode pa je potrebno, da preiskovanec prostovoljno pristane na testiranje.

Ali bi bilo torej mogoče, podobno kot poligraf, tudi hipnozo občasno in po potrebi uporabiti pri kriminalističnih dejanjih po čl. 151 ZKP? Nedvomno se tudi pri nas pojavljajo primeri, ko bi z uporabo hipnoze lahko odkrili storilca ali zbrali pomembne podatke o dejanju. Pogoji za uspešno uporabo hipnoze je seveda prostovoljnost in resnična zavzetost priče ali žrtve, da bi pomagala organom pregona. Namen razgovora v hipnozi ne bi bil pridobiti izjavo, ki jo oseba v budnem stanju ne bi hotela dati, temveč zbrati podatke o dejanju, ki bi jih priča rada posredovala preiskovalcem, pa se jih iz različnih razlogov ne more spomniti. Podatki, ki bi jih preiskovalni organi tako dobili, ne bi imeli dokazne vrednosti, pač pa bi bili orientacija za nadaljnje poizvedbe. Kolikor bi na podlagi takšnih izjav prišli do materialnih dokazov, bi se ti lahko uporabili kot dokaz v kazenskem postopku. Npr.: Pri hudi prometni nesreči s pobegom bi priče lahko v hipnozi posredovale podatke o vozilu in okoliščinah nesreče. Na podlagi takšnih podatkov bi delavci organov za notranje zadeve odkrili vozilo, ki je nesrečo povzročilo. Če bi na njem našli še materialne dokaze (sledove trčenja ipd.), bi le-te uporabili kot dokaz v nadaljnjem postopku.

Vsekakor bi se morala hipnoza uporabljati le v izjemnih primerih, tedaj, ko bi šlo za hujša kazniva dejanja in ko bi bile izčrpane vse druge možnosti pridobivanja podatkov. Samo hipnotiziranje bi moral opraviti strokovnjak (zdravnik, psiholog) ob strogo nadzorovanih okoliščinah in garancijah za spoštovanje subjektive osebnosti in njegove intimnosti. Nikakor ne bi bilo mogoče

<sup>88</sup> Kobe, P.: Garancije za varstvo integritete osebnosti in trajanje kazenskega postopka, str. 171, cit. po Petrovič, str. 28.

<sup>89</sup> Aleksić, Kriminalistika, str. 248—266.

<sup>90</sup> Vasilij, V.: Detektor laži odkrio ubicu, str. 50 do 52.

<sup>86</sup> Millwee, str. 66.

<sup>87</sup> Haward, str. 484.

uporabiti hipnozo zoper osumljenca ali zoper priče, ki ne bi privolile v takšen poseg. Upoštevati bi bilo treba tudi nekatere druge pogoje, kot jih naštevajo tuji pisci.<sup>91</sup> Le ob takšnih, izjemnih in nadzorovanih primerih, bi lahko dopustili uporabo te psihološke tehnike.

### Zaključek

Težko je pisati o hipnozi v kriminalističnem preiskovanju, saj pisec tvega, da bo že na začetku izpostavljen očitkom, da zagovarja uporabo neresnih, neznanstvenih in neetičnih metod v tako pomembnem delu družbenega dogajanja, kot je ugotavljanje resnice v kazenskem postopku. Spor oziroma konflikt »med moralo in tehniko«<sup>92</sup> je dobro znan. Odločitev o dopustnosti uporabe različnih psiholoških in medicinskih posegov v kazenskem postopku terja smotrnost in preiščljeno. Hipnoza je v svoji prvotni obliki nedvomno predstavljala nevarnost za obdolženca in poseg v njegove procesnopravne garancije, kot tudi v njegovo intimnost in osebnost.

Uporabljanje hipnoze v preiskovalne namene pri dobronamernih pričah in žrtvah ter številni uspehi, ki so jih dosegli z uporabo te metode, pa vendarle spreminjajo njeno negativno podobo. Res je, da hipnoze ni mogoče uporabljati v dokaznem postopku, saj možnost napak to izključuje, toda tudi njeni nasprotniki dopuščajo njeno uporabo v orientacijske preiskovalne namene.<sup>93</sup> Mnogi ji napovedujejo obetavno prihodnost in vse pogostejšo uporabo pri kriminalističnem preiskovanju.<sup>94</sup> Ne glede na njen nadaljnji razvoj in usodo ji kaže posvetiti več pozornosti, saj se je doslej nedvomno izkazala za koristno. Če ne drugega, želimo vsaj opozoriti nanjo in sprožiti polemiko v zvezi z njo. Tudi v tem je lahko napredek.

Domačih izkušenj s hipnozo pri vplivanju na spominjanje zaenkrat še nimamo. Edine raziskave na tem področju so bile opravljene glede obnavljanja spomina pri retrogradnih amnezijah, ki so nastale zaradi poškodb možganov.<sup>95</sup> Izidí

teh raziskav so spodbudni in bi jih lahko uporabili tudi pri preiskovanju kaznivih dejanj. Kakšna je možnost izboljšanja spomina pri očitkih nekega dogodka, pa pri nas nismo ugotavljali. Takšne raziskave bi bile nedvomno koristne, ne samo za kriminalistiko, temveč za psihološko in psihiatrično stroko nasploh. Posamezni strokovnjaki za hipnozo so že pokazali zanimanje za takšne raziskave, ki pa bi bile opravljene po vseh kriterijih raziskovanja v psihologiji in medicini ter ob upoštevanju vseh etičnih in drugih načel.

Rokopis končan 5. 4. 1982.

### Uporabljena literatura

1. Aleksić, Ž.: **Kriminalistika**, Privredna štampa, Beograd 1979.
2. Aussant, G.: Hypnosis and the Police, **International Criminal Police Review**, 1981, št. 348, str. 130—132.
3. Bayer, V.: **Jugoslovansko krivično procesno pravo**, knjiga druga, Školska knjiga, Zagreb, 1972.
4. Bras, S.: Hipnoterapija. **Izbrana poglavja iz psihoterapije**, Ljubljana, MK 1977, str. 241—375.
5. Bukvić, Džihan: **Sugestija i hipnoza**, Sarajevo 1978, str. 169.
6. Chertok, L.: **Hipnoza**, Prosvjeta, Zagreb 1974, str. 211.
7. Douce, R. G.: Hypnosis: A Scientific Aid In Crime Detection, **Police Chief**, 1979, št. 5, str. 60—61, 81.
8. Griffin, G. R.: Hypnosis: Towards a Logical Approach in Using Hypnosis in Law Enforcement Agencies, **Journal of Police Science and Administration**, 1980, št. 4, str. 385—390.
9. Haward in Ashwarth: Some Problems of Evidence Obtained by Hypnosis, **The Criminal Law Review**, 1980, št. 8, str. 469—485.
10. Jaffe, J. R.: Hypnosis — its use and limitations in Police and Criminal Investigations, **The Police Journal**, leto 1980, št. 3, str. 233—239.
11. Jaffe, J.: Hypnosis, **The Police Journal**, leto 1982, št. 1, str. 71—75.
12. Kobe, P.: Nekaj misli o ugotavljanju resnice v kazenskem postopku in o metodah za izvajanje osebnih dokazov. **Kriminalistična služba**, Ljubljana 1957, str. 291—304.
13. Knosney, S.: Israeli Police keep peace with newest Detection Devices, **Police Chief**, 1981, št. 5, str. 35.
14. Marković, T.: **Suvremena tehnika istraživanja krivičnih djela**, Zagreb, Narodne novine, 1972.
15. Millwee, S. C.: The Hypnosis Unit in Today's Law Enforcement, **Police Chief**, 1979, št. 5, str. 65—70.
16. Petrovič, T.: **Hipnoza in njena uporabnost v kazenskem postopku**, dipl. naloga, PF Ljubljana, 1978, str. 30, mentor.

<sup>91</sup> Glej str. 10 in opombo 57.

<sup>92</sup> Kobe, P., str. 294.

<sup>93</sup> Putnam, str. 64, Orne, M., v članku *Researchers dispute hypnosis validity in Courtroom setting*.

<sup>94</sup> Douce, str. 80, Millwee, str. 70, Stratton, str. 406, Reiser, 1978, str. 32, Aussant, str. 131, Jeffe, 1982, str. 34 idr.

<sup>95</sup> Pajntar, str. 223. Mednarodni kongres za hipnozo.



17. Putnam, B.: Some Precautions Regarding The Use of Hypnosis In Criminal Investigations. **Police Chief**, 1979, št. 5, str. 62—64.
18. Reiser, M.: Hypnosis and its Uses in Law Enforcement, **The Police Journal**, 1978, št. 1, str. 24—33.
19. Reiser, M.: **Handbook of Investigative Hypnosis**, LEHI Publ. Comp. Los Angeles, Calif, USA, 1980, s. 222.
20. Remic, M.: Hypnotic Memory Retrieval and Investigative Hypnosis, (summary) v Pajntar M., idr.: **Hypnosis in Psychoterapy and Psychosomatic Medicine**. Ljubljana, University Press, 1980, s. 378.
21. Remic, M.: V pilotovi kabini vse o. k. **Nedeljski dnevnik**, 27. 7. 1980.
22. Researches dispute hypnosis validity in courtroom settings. **Law Enforcement News**, jan. 1982, št. 2, str. 11.
23. Scott, E. M.: Hypnosis in Criminal Psychiatry, **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology**, 1981, št. 1, s. 11—22.
24. Stratton, J. G.: The Use of Hypnosis in Law Enforcement Criminal Investigation: A Pilot Program. **Journal of police Science and Administration**, 1977, št. 4, str. 399—406.
25. Sumljiva hipnoza, **Delo**, Ljubljana, 13. 3. 1982, str. 8.
26. Šali, B.: **Osnove psihologije**, DDU, Ljubljana 1973.
27. Trstenjak, A.: **Oris sodobne psihologije**, I. in II. knjiga, Založba Obzorja Maribor, 1974.
28. Vasilj, V.: Detektor laži odkrio ubicu, **13. Maj**, 1982, št. 1.
29. Vasiljević: **Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ**, Savremena Administracija, Beograd, 1981.
30. Pajntar, M.: Mednarodni kongres za hipnozo (Upsala 1973), **Zdravstveni vestnik**, 1974, št. 4, str. 223, 224.

UDC 159.962:343.98.067

## The Use of Hypnosis in Criminal Investigation

Maver Darko, M. A. Research Fellow, Institute of Criminology, Ljubljana

Hypnosis in criminal investigation has become more and more used in some countries, especially in the USA. The purpose of hypnosis is to improve recall in witnesses and the victims of criminal offences. Important practical results have been achieved and the use of hypnosis in evidence presentation was introduced even in courts. Professional opinions about hypnosis are still controversial. The author presents basic information about hypnosis and its impact on recollection, and assesses its use in investigation and evidence presentation. Yugoslav cri-

minal procedure theorists have rejected the use of hypnosis in evidence presentation. In spite of this, the author supports his own research into the influence of hypnosis on memory processes; he thinks that even in the case of favourable results, hypnosis could be used only as an orientation method for collecting indices but not as evidence in court. Hypnosis should be used in specific conditions as an extreme measure on witnesses and victims who would give their consent for its use.

